

Pasivni bankarski poslovi

dr Damir Šehović
Bankarski menadžment

Sadržaj predavanja

- Podjela bankarskih poslova
- Osnovne karakteristike pasivnih bankarskih poslova
- Podjela pasivnih bankarskih poslova
- Kratkoročni pasivni bankarski poslovi
- Dugoročni pasivni bankarski poslovi

Podjela bankarskih poslova 1

- Obavljajući određene poslove, banka manifestuje svoju specifičnost finansijske institucije u tržišnoj privredi
- **Bankarski poslovi** su poslovi (sa pravnog aspekta) koji se obavljaju po pravilima bankarske struke, i obavljaju ih samo banke prema bankarskim pravilima poslovanja
- Uz svu svoju dinamičnost, bankarski poslovi se ipak mogu podvesti pod tradicionalne grupe poslova koje duže vremena postoje
- Proizvodi i usluge koje banka pruža mogu se grupisati na osnovu više kriterijuma

15. april 2022.

3

Podjela bankarskih poslova 2

- Najvažniji kriterijumi za podjelu bankarskih poslova su:
  1. Vremenski (ročnost);
  2. Funkcionalni;
  3. Bilansni kriterijum.
- Sa gledišta kriterijuma ročnosti, bankarski poslovi se mogu podijeliti na kratkoročne i dugoročne
- Prema funkcionalnom kriterijumu, bankarski poslovi mogu biti:
  1. Poslovi kreiranja novca;
  2. Mobilizatorski (depozitni);
  3. Kreditni;
  4. Posrednički;
  5. Sopstveni poslovi.

15. april 2022.

4

Podjela bankarskih poslova 3

- Prema bilansnom kriterijumu, bankarski poslovi mogu biti:
  1. Pasivni;
  2. Aktivni;
  3. Neutralni.
- Ovi kriterijumi se mogu međusobno kombinovati, tako da dolazi do grupisanja poslova koji istovremeno izražavaju i bilansnu poziciju, i vremensku dimenziju i njihovu funkcionalnost
- Shodno tome, mogu se analizirati:
  1. Pasivni poslovi (kratkoročni i dugoročni);
  2. Aktivni poslovi (kratkoročni i dugoročni);
  3. Neutralni (kratkoročni i dugoročni);
  4. Sopstveni (kratkoročni i dugoročni).

15. april 2022.

5

Osnovne karakteristike P.B.P

- Banke obavljaju pasivne bankarske poslove vršeci funkciju mobilizacije i koncentracije slobodnih finansijskih sredstava
- Bilansno posmatrano, radi se o tuđim mobilisanim i koncentrisanim sredstvima, koja su sa aspekta banke njen dug, zbog čega se i evidentiraju u njenoj pasivi
- Obavljajući pasivne poslove, banka vrši dvije značajne funkcije:
  1. Mobilizaciju i koncentraciju finansijskih sredstava
  2. Transformaciju mobilisanih i koncentrisanih finansijskih sredstava
- Suštinski posmatrano, bankari stvaraju sopstvene obaveze prema finansijski suficitarnim transaktorima, da bi ih zatim u vidu potraživanja transferisali finansijski deficitarnim transaktorima
- Koji je indikator uspješnosti vođenja politike koncentracije finansijskih sredstava banke? – kreditni potencijal

15. april 2022.

6

Podjela pasivnih bankarskih poslova

- Pasivni bankarski poslovi se mogu podijeliti po osnovu više različitih kriterijuma, i to:
  1. Po porijeklu novčanih sredstava;
  2. Po imovinsko-pravnim obilježjima;
  3. Po ročnosti.

- Po porijeklu novčanih sredstava, pasivni bankarski poslovi se dijele na:
  1. P.B.P koji potiču od uloga u banku novca koji se već nalazi u prometu;
  2. P.B.P. koji nastaju uplatom na račun kod banke (novi transakcioni novac);
  3. P.B.P. inicirani prodajom deviza, zlata i kratkoročnih HOV

15. april 2022.

7

Podjela pasivnih bankarskih poslova

- Po imovinsko pravnim obilježjima, pasivni bankarski poslovi se dijele na:
  1. P.B.P. koji su inicirani prilikom depozita koji predstavljaju slobodna novčana sredstva preduzeća i drugih transaktora (obrotna sredstva koja opslužuju proizvodni ciklus)
  2. P.B.P. koji su vezani poslovnim odnosima sa stanovništvom (kad banka prima novac na štednju)

- Po ročnosti, P.B.P. dijelimo na:
  1. Kratkoročne;
  2. Dugoročne.

15. april 2022.

8

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 1

- Najznačajniji kratkoročni pasivni bankarski poslovi su:
  1. Emisija novca;
  2. Depozitni poslovi;
  3. Kratkoročni krediti od drugih banaka;
  4. Izdavanje kratkoročnih HOV;
  5. Ostali kratkoročni pasivni bankarski poslovi.

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 2

- **Emisija novca** je kratkoročni pasivni bankarski posao putem kojeg banke snabdijevaju privredu novcem
- Emisija novca se najčešće javlja kao posledica odobravanja kratkoročnog bankarskog kredita
- Odobranjem kratkoročnog kredita, banka stavlja na raspolaganje određeni iznos depozita komitentu, čime povećava obaveze prema sebi, ali i mogućnost povećanja kreditnih sredstava u budućnosti (povećava se i aktiva i pasiva)
- Emisija novca je aktivan dio ovog posla, a stvaranje depozita pasivan dio procesa multiplikacije
- Primarna vs sekundarna emisija novca

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 3

- **Depozitni poslovi** (poslovi prikupljanja slobodnih novčanih sredstava) predstavljaju najvažniji i najrazvijeniji oblik kratkoročnih pasivnih bankarskih poslova
- To su poslovi od kojih najviše (još uvijek) zavisi poslovanje banke odnosno kreditni potencijal
- Sposobnost rukovodstva i zaposlenih da privuku tekuće račune i štedne uloge od poslovnih kompanija i pojedinaca važan je faktor uspješnosti banke
- Depoziti obezbjeđuju osnovne sirovine za odobravanje zajmova i na taj način predstavljaju krajnji izvor profita i razvoja banke

15. april 2022.

11

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 4

- Broj i djelokrug depozitnih usluga koje nude banke i njihovi konkurenti je impresivan, a sve u cilju zadovoljenja potreba kompanija i domaćinstava u pogledu novčane štednje i plaćanja za robu i usluge
- Banka $\longrightarrow$ poslastičarnica
- Deponovanje finansijskih viškova u banku se može objasniti na različite načine:
  1. Kao posljedica različitih preferencija investitora u pogledu likvidnosti i rizika, kao i u pogledu sadašnje i buduće potrošnje;
  2. Kao posljedica asimetričnosti informacija;
  3. Banka vrši ukрупnjavanje depozita različitih rokova dospjeća, da bi ih zatim plasirala u kvantitetima i rokovima prihvatljivim za finansijski deficitarne transakcije.

15. april 2022.

12

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 5

- Depozite je moguće podijeliti na osnovu više različitih kriterijuma
- Najprihvatljivija je podjela na:
  1. **Transakcione depozite;**
    - a) Beskamatni depoziti po viđenju
      - a) Žiro računi
      - b) Tekući računi
    - b) Kamatonosni depoziti po viđenju
      - a) NOW računi (prenosivi nalozi o povlačenju);
      - b) MMDAs (depozitni računi tržišta novca);
      - c) Super NOW računi (SNOWs).
  2. **Netransakcione depozite;**
    - a) Štedni depoziti;
    - b) Oročeni depoziti;
    - c) Individualni penzioni računi (IRA).

15. april 2022.

13

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 6

- **Beskamatni depoziti po viđenju** ne donose nikakav prihod od kamate, ali pružaju klijentu usluge plaćanja, čuvanja sredstava i vođenja evidencije u pogledu bilo kakvih transakcija izvršenih po osnovu čeka
- **Žiro-račun** predstavlja knjigovodstveno potraživanje novčanih sredstava njihovog vlasnika (deponenta) u odnosu na banku koja je primila ta sredstva
- Korisnik žiro računa može da vrši plaćanje samo do iznosa sredstava na tom računu a jedno lice može da ima samo jedan račun
- **Tekući račun** može imati dugovni i potražni saldo
- Raspolaganje se može vršiti na osnovu raspoloživih novčanih sredstava, ali i odobrenog kredita, do iznosa ugovorenog limita

15. april 2022.

14

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 7

- **Kamatonosni depoziti po viđenju** obezbjeđuju sve usluge kao i beskamatni, ali uz to donose i kamatu
- U razvijenim zemljama klijenti prenose svoja sredstva sa nekamatonosnih na kamatonosne depozite
- U SAD-u se tokom 1970-tih godina pojavljuju hibridni čekovno-štedni računi u formi *prenosivih naloga o povlačenju* (NOW računa)
- **NOW računi** su kamatonosni štedni ulozi koji daju banci ili drugoj finansijskoj instituciji pravo da zahtijeva prethodno obavještenje od klijenta prije nego što on povuče sredstva (mogu ih koristiti samo pojedinci i neprofitne institucije)
- Pošto se rijetko ovakva obavještenja i prosljeđuju, NOW računi mogu da se koriste kao tekući računi za plaćanje robe i usluga
- Odobreni su u cijeloj SAD donošenjem Zakona o deregulaciji depozitnih institucija 1980. godine

15. april 2022.

15

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 8

- **MMDAs računi** (depozitni računi tržišta novca) su depoziti sa kratkoročnim dospjećem, koji mogu imati rok od samo nekoliko dana, nedjelja ili mjeseci, i banka ili štedna institucija mogu da ponude bilo koju kamatnu stopu koja je dovoljno konkurentna da bi privukla i zadržala depozite klijenata
- Dozvoljeno je mjesečno do šest povlačenja sa prethodnim ovlašćenjem, ali samo tri povlačenja se mogu izvršiti putem čeka
- Za razliku od NOW računa, MMDA račune mogu imati i poslovne kompanije kao i pojedinci
- Nasatao je u SAD-u 1982. godine

15. april 2022.

16

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 9

- **Super NOW** (SNOWs) računi su se pojavili skoro istovremeno sa MMDA računima, ali njih mogu da drže samo pojedinci i neprofitne organizacije
- Broj čekova koje deponent može da napiše nije propisima ograničen
- Međutim, banke imaju niže prinose po SNOW računima nego po MMDA računima zato što je klijentima omogućeno da češće vrše povlačenja po SNOW računima

15. april 2022.

17

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 10

- Uporedo sa finansijskim jačanjem ekonomije, dolazi do relativnog jačanja netransiakcionih depozita (štednih i oročenih depozita), u odnosu na transakcione depozite kod komercijalnih banaka
- U SAD-u je učešće transakcionih depozita kod komercijalnih banaka u odnosu na njihov depozitni potencijal smanjeno za polovinu (sa 30% na 15%) za zadnjih desetak godina
- Netransakcioni depoziti uglavnom nose znatno veće kamatne stope od transakcionih depozita

15. april 2022.

18

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 11

- Razlika između **štednih** i **oročenih** depozita se sastoji u tome što štedni depoziti nemaju rokove dospjeća, dok su kod oročenih depozita rokovi precizno utvrđeni
- Oročeni depoziti imaju različite oblike, a najznačajniji je depozitni certifikat
- **Depozitni certifikat (CDs)** predstavlja HOV koju emituju komercijalne banke u cilju povećanja finansijskog potencijala kao i promjena u prosječnoj ročnosti sredstava
- CDs mogu biti prenosivi i neprenosivi
- Godine 1981. u SAD-u je osobama koji su primali plate omogućeno pravo da svake godine uplaćuju ograničene neoporezive svote novca na **individualni penzioni račun (IRA)** koji nude banke i ostale finansijske institucije koje imaju kvalitetne penzione planove

15. april 2022.

19

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 12

- **Kratkoročni krediti od drugih banaka** predstavljaju sekundarne izvore sredstava banke
- Riječ je o zaduženjima kod drugih banaka, koja nastaju kao rezultat povećane tražnje za bankarskim kreditima, obzirom da se depoziti ne mogu u kratkim rokovima i u neograničenom obimu povećavati
- Ovi izvori su uglavnom skuplji u odnosu na depozite, jer se apsorbuju na kreditnim tržištima
- Dodatni kreditni izvori po osnovu međubankarske saradnje se manifestuju kroz:
  1. Kredite centralne bake
  2. Kredite drugih poslovnih banaka

15. april 2022.

20

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 13

- Krediti centralne banke se uglavnom javljaju u obliku:
  1. Reeskonta;
  2. Relombarda;
  3. Selektivnih kredita;
  4. Kredita za likvidnost i sl.
- **Reeskont** je kratkoročni bankarski posao koji se sastoji u tome da jedna banka komercijalne mjenice iz svog portfelja prodaje (eskontuje) centralnoj banci, u okviru svog rediskontnog kontigenta
- Za razliku od diskontnih stopa, po kojima centralna banka vrši prodaju HOV na tržištu novca, rediskontna stopa je stopa po kojoj centralna banka vrši otkup hartija tržišta novca
- Rediskontne stope su u principu uvijek veće od diskontnih stopa

15. april 2022.

21

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 13

- **Relombard** je kratkoročni pasivni bankarski posao kod koga banka, koja je prethodno odobrila lombardni kredit (po lombardnoj stopi), na osnovu zalaganja HOV ili nekih dragocjenosti, sada po osnovu njih traži kredit od druge banke (po relombardnoj stopi), u cilju zadovoljenja likvidnosti
- Relombard je nešto skuplji u odnosu na druge kratkoročne bankarske poslove
- Eskontne i lombardne stope centralne banke su orijentacioni faktori u vezi sa formiranjem kamatnih stopa između poslovnih banaka na tržištu novca

15. april 2022.

22

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 14

- **Eskontna stopa** centralne banke je stopa po kojoj ona vrši odobravanje eskontnih kredita
- **Lombardna stopa** centralne banke je stopa po kojoj ona obezbjeđuje, na bazi zaloga HOV i drugih dragocjenosti, poslovnim bankama kredite za likvidnost
- **Diskontna stopa** centralne banke je stopa po kojoj centralna banka prodaje (kupuje) HOV na tržištu novca
- **Rediskontna stopa** centralne banke je stopa po kojoj ona vrši otkup HOV tržišta novca koje je ista na tom istom tržištu već izdala

15. april 2022.

23

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 15

- **Sušтина mehanizma selektivnog kreditiranja** poslovnih banaka se sastoji u tome da centralna banka za svaku godinu formira selektivni kreditni program na osnovu kojeg odobrava kratkoročne kredite poslovnim bankama
- **Mehanizam selektivnih kredita** centralne banke djeluje u pravcu realizacije dva cilja, obezbjeđuje selektivno usmjeravanje kredita u skladu sa prioritetima ekonomske politike, i djeluje na kvantitativno regulisanje porasta kreditnog potencijala
- **Dva glavna prioriteta** koja se nalaze pred selektivne kredite centralne banke su krediti za izvoz i krediti za otkup zaliha poljoprivrednih proizvoda

15. april 2022.

24

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 16

- **Kredite za likvidnost** centralna banka odobrava poslovnim bankama kako bi one izvršile premošćavanje superkratkoročnih perioda u kojima je došlo do negativnih udara na poziciju likvidnosti banaka
- Ova vrsta kredita nije popularna, ali im je dobra strana što se oni koriste u vremenu kada se kredit nigdje drugo ne može dobiti, zbog čega se i zovu krediti posljednjeg utočišta
- Poslovna banka mora davaocu kredita (centralnoj banci) staviti na raspolaganje pokriće u vidu kratkoročnih državnih HOV

15. april 2022.

25

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 17

- **Kreditno zaduženje kod drugih banaka** je poseban kredit koji jedna banka odobrava drugoj, radi održavanja tekuće likvidnosti
- Do ovih kreditnih odnosa najčešće dolazi kod banaka koje međusobno sarađuju
- Prelivanje kreditnih resursa između banaka se smatra sekundarnim vidom formiranja potencijala u sistemu poslovnih bankaka pa se stoga i naziva redepozitovanjem

15. april 2022.

26

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 18

- **Emisija kratkoročnih HOV** je oblik pribavljanja sredstava potrebnih za tekuće poslovanje banke, koji je vezan za novčano tržište
- Osnovni preduslov za ovakav način pribavljanja sredstava je razvijeno novčano tržište
- Banke najčešće emituju blagajničke zapise, sopstvene mjenice i depozitne certifikate
- **Blagajnički zapis poslovne banke** je kratkoročna HOV koja je u stvari prenosiva potvrda banke izdavaoca, koja glasi na određeni novčani iznos deponovan kod nje, sa određenim rokom dospjeća (najčešće od 1 do 12 mjeseci) koje banke emituju u cilju prikupljanja novčanih sredstava radi jačanja svoje likvidnosti i kreditnog potencijala

15. april 2022.

27

Kratkoročni pasivni bankarski poslovi 19

- **Sopstvene mjenice** renomirane poslovne banke izdaju, vuku ih na sebe i eskontuju kod centralne banke ili drugog finansijskog posrednika
- Davanje u eskont sopstvenih mjenica je u suštini emitovanje novca, pa je to predmet posebnog normativnog uređenja
- **Depozitni certifikati** su najtipičnije HOV koje izdaju poslovne banke
- Depozitni certifikat je bankarska potvrda koja glasi na donosioca, na određeni iznos deponovan u banci, na tačno utvrđeni rok (najčešće 3, 6, 9 i 12 mjeseci) i uz tačno utvrđenu kamatu

15. april 2022.

28

Dugoročni pasivni bankarski poslovi 1

- Dugoročni pasivni bankarski poslovi predstavljaju poslove banaka usmjerene na mobilizaciju i centralizaciju dugoročnih sredstava koja će se koristiti za finansiranje investicija
- U dugoročne pasivne bankarske poslove spadaju:
  1. Prikupljanje oročenih depozita;
  2. Emisija dugoročnih HOV;
  3. Dugoročni kredit u zemlji i inostranstvu;
  4. Dokapitalizacija

15. april 2022.

29

Dugoročni pasivni bankarski poslovi 2

- Oročeni depoziti predstavljaju još uvijek najznačajniji izvor dugoročnih sredstava
- Osnovni motivacioni faktor investiranja je kamatna stopa koja raste sa rokom oročavanja
- U strukturi oročenih depozita razlikuju se mali oročeni depoziti koji su karakteristični za stanovništvo i veliki oročeni depoziti karakteristični za korporacije, institucionalne investitore i sl.
- Ponuda oročenih depozita privrede zavisi od:
  1. Akumulativne sposobnosti privrede
  2. Od ekonomskog interesa za oročavanje (kamate)

15. april 2022.

30

Dugoročni pasivni bankarski poslovi 3

- **Emisijom dugoročnih HOV** banka dolazi do najsigurnijih i najstabilnijih sredstava koja se mogu koristiti za odobravanje dugoročnih kredita
- Osnovni preduslov za korišćenje ovog mehanizma je postojanje razvijenog tržišta kapitala
- Najznačajnije dugoročne HOV su akcije i obveznice
- **Akcija** je vlasnička HOV koja u sebi nosi materijalna i nematerijalna prava
- U nematerijalna prava spadaju:
  1. Pravo učestvovanja u radu skupštine akcionara;
  2. Pravo glasa;
  3. Pravo na dobijanje poslovnih informacija.

15. april 2022.

31

Dugoročni pasivni bankarski poslovi 4

- U materijalna prava spadaju:
  1. Pravo na srazmjeran dio ostvarene dobiti;
  2. Pravo preče kupovine novokreiranih akcija;
  3. Pravo na srazmjeran dio likvidacione mase.
- **Obveznica** je pismena isprava kojom se njen izdavalac obavezuje da će imaću obveznice u roku njene dospelosti isplatiti iznos novca koji je u istoj naveden zajedno sa kamatom
- Osnovni motiv i svrha emisije obveznica od strane banaka je refinansiranje na tržištu kapitala radi pokrića svojih dugoročnih investicionih kreditnih poslova

15. april 2022.

32

Dugoročni pasivni bankarski poslovi 5

- Ukoliko nije razvijeno tržište kapitala, ne može se koristiti emisija dugoročnih HOV, pa se banke često koriste **dugoročnim kreditima u zemlji i inostranstvu**
- Korišćenjem dugoročnih kredita u inostranstvu za sopstveni razvoj se koristi inostrana štednja koja je supstitut nedovoljnih domaćih dugoročnih izvora akumulacije
- **Dokapitalizacija** je dodatni način formiranja ukupnog bankarskog potencijala a predstavlja pretvaranje dijela profita u dodatni kapital
- Kako povećanje konkurencije na bankarskim tržištima djeluje na obaranje kamatnih stopa, postizanje dovoljnih stopa profitabilnosti znači ulazak u rizičnije poslove, što sa druge strane povlači i više stope kapitala

15. april 2022.

33

Dugoročni pasivni bankarski poslovi 6

- Osnovne funkcije bankarskog kapitala se sastoje u apsorbovanju potencijalnih gubitaka, zaštiti deponenata i drugih kreditora, osiguranje od pretjeranog odliva depozita iz državne institucije za osigurane depozita i ograničavanje rasta aktive depozita
- Suština je u tome da kapital banke mora da raste u proporciji sa porastom aktive banke (minimalna stopa kapitala u odnosu na njenu riziko ponderisanu aktivu je 8%)
- To je i osnovni razlog za pretvaranje dijela profita banke u kapital

15. april 2022.

34

Hvala na pažnji!!!

damirsehovic@yahoo.com

15. april 2022.

35